Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 57
Warszawa 2022
Article No. 2930

Citation:
Masłowska, E., & Pazio-Wlazłowska, D. (2022). Wspomnienie o Profesorze Jerzym Bartmińskim (1939–2022). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *57*, Article 2930. https://doi.org/10.11649/sfps.2930

DOI: 10.11649/sfps.2930

Ewa Masłowska
(Warszawa)

Dorota Pazio-Wlazłowska
(Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa)

Wspomnienie o Profesorze Jerzym Bartmińskim (1939–2022)

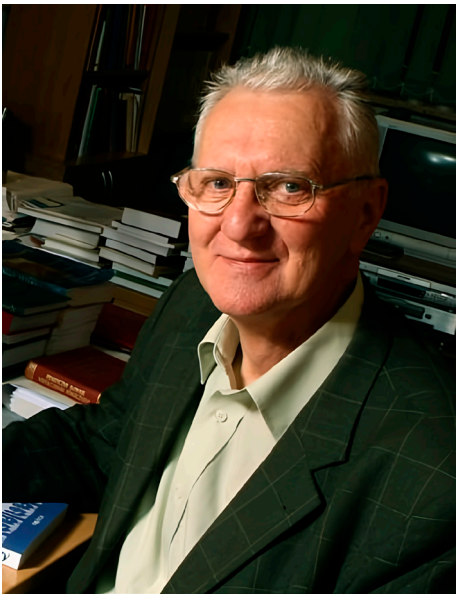

Prof. dr hab. Jerzy Bartmiński.
Zdjęcie z archiwum rodzinnego

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2022.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk]

Profesor dr hab. Jerzy Bartmiński – emerytowany profesor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej oraz Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, członek czynny Polskiej Akademii Umiejętności, polonista, etnolingwista, folklorysta, slawista – zmarł 7 lutego 2022 roku w Lublinie. W ostatniej drodze, 11 lutego, towarzyszyły mu rzesze uczniów, bliższych i dalszych współpracowników, kolegów, przyjaciół, przedstawicieli środowisk naukowych i pozanaukowych, z którymi związał swe aktywne i pracowite życie badacza, obywatela i społecznika. W księdze kondolencyjnej słowa pożegnania kierowane były do Profesora jako Mistrza, Mentora, Inspiratora, Inicjatora wielkich międzynarodowych projektów, Przyjaciela.

Wyrazom uznania odpowiada dorobek i sylwetka naukowa Profesora Bartmińskiego, autora blisko 700 prac o zróżnicowanej tematyce[1], organizatora życia naukowego na forum krajowym i zagranicznym, inspiratora, autora i współautora szeroko zakrojonych analiz języka w perspektywie kulturowej. Badawcza pasja Profesora udzielała się osobom, które przystępowały do inicjowanych przez Niego projektów, zwłaszcza że podejmowane tematy zataczały coraz to szersze kręgi. O Profesorze Bartmińskim mówiono, że zarażał wizją i inspirował do realizacji zadań zarówno indywidualnych, jak i zespołowych.

Drogę naukową Jerzy Bartmiński rozpoczął na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej i tej uczelni pozostał wierny do końca życia, co w niczym nie ograniczało Jego akademickiej współpracy na niwie międzynarodowej i ogólnopolskiej.

Lubelski uczony i „obywatel świata", jak określił Go prof. James Underhill (Underhill, 2022), podjął studia polonistyczne na UMCS w roku 1956 i aktywnie włączył się w nurt studenckiego życia naukowego. Działał w Studenckim Kole Naukowym Językoznawców UMCS, współtworzył ogólnopolskie czasopismo naukowe „Językoznawca" (jako pracownik uczelni pozostał opiekunem koła i pisma). Na łamach „Językoznawcy" ukazywały się pierwsze prace naukowe Jerzego Bartmińskiego, w tym tekst *Ewolucja metody użytkowania gwary w utworach Adolfa Dygasińskiego* (Bartmiński, 1961), przedrukowany później w „Języku Polskim" (Bartmiński, 1962). Bezpośrednio po obronie magisterium Jerzy Bartmiński został zatrudniony w Zakładzie Języka Polskiego, początkowo jako asystent, a po uzyskaniu stopnia doktora (1971), doktora habilitowanego (1978),

[1] Dane bibliograficzne podajemy za opracowaniem (Łaszkiewicz i in., 2020), dane dotyczące programu badawczego Jerzego Bartmińskiego oraz sylwetki naukowej Profesora zostały zaczerpnięte z opracowań: Niebrzegowska-Bartmińska, 2022; Piekarczyk & Szadura, 2015.

a następnie tytułu profesora (1997) obejmował kolejno stanowiska adiunkta, docenta, profesora nadzwyczajnego, profesora zwyczajnego. W 1991 roku Zakład Języka Polskiego przekształcono w Instytut Filologii Polskiej. Profesor pracował tam do 2009 roku. Po przejściu na emeryturę do 2015 roku utrzymał 1/3 etatu w ramach realizacji projektu grantowego. W 1971 roku Jerzy Bartmiński obronił pracę doktorską *O języku literatury ludowej Lubelszczyzny*, napisaną pod kierunkiem profesora Leona Kaczmarka, która została opublikowana w zmodyfikowanej formie pt. *O języku folkloru* (Bartmiński, 1973). W 1977 roku wydana została praca habilitacyjna *O derywacji stylistycznej. Gwara w funkcji języka artystycznego* (Bartmiński, 1977), w roku 1990 ukazała się kolejna monografia *Folklor – język – poetyka* (Bartmiński, 1990a).

Zainteresowania dialektologią oraz stylem i językiem folkloru stanowiły podstawę intensywnych kontaktów Profesora z warszawskim środowiskiem naukowym Instytutu Badań Literackich PAN (Marią Renatą Mayenową, Anną Wierzbicką, Andrzejem Bogusławskim, Teresą Dobrzyńską) oraz wieloletniej współpracy z Uniwersytetem Wrocławskim (Czesławem Hernasem, Rochem Sulimą, Dorotą Simonides, Włodzimierzem Pawluczukiem, Jolantą Ługowską). Owocem tych związków było przystąpienie Profesora do Centralnego Programu Badań Podstawowych 08.05 „Polska kultura narodowa, jej tendencje rozwojowe i percepcja". Jerzy Bartmiński został koordynatorem działu tematycznego „Język a kultura" i w latach 1983–1990 kierował tematami „Słownik ludowych stereotypów językowych" oraz „Kartoteka polskich pieśni ludowych". Efektem tych prac jest ukazujący się od roku 1996 *Słownik stereotypów i symboli ludowych* (SSiSL) przygotowywany przez zespół etnolingwistyczny według koncepcji i pod redakcją Jerzego Bartmińskiego. Celem wielotomowego opracowania jest rekonstrukcja tradycyjnego obrazu świata w polskiej kulturze ludowej, utrwalonego w języku, folklorze, w obrzędach i rytuałach. *Słownik* stanowi jeden z najbardziej dalekosiężnych projektów badawczych Profesora. Realizacja ogromnego przedsięwzięcia naukowego zaplanowana została na wiele lat w formie siedmiu tomów, tematycznie odwzorowujących biblijny porządek stworzenia świata: t. I: Kosmos, t. II: Rośliny, t. III: Zwierzęta, t. IV: Człowiek, t. V: Społeczeństwo, t. VI: Religia i demonologia, t. VII: Czas, przestrzeń, miary i kolory. Od 1996 do 2022 roku zostało wydanych 11 części *Słownika* pod redakcją naukową Jerzego Bartmińskiego – pełny tom I *Kosmos* (obejmujący 4 części; Bartmiński & Niebrzegowska, 1996, 1999; Bartmiński & Niebrzegowska-Bartmińska, 2012a, 2012b) oraz 7 części tomu II *Rośliny* (Bartmiński & Niebrzegowska-Bartmińska, 2017, 2018, 2019a, 2019b, 2020, 2021, 2022). Z inicjatywy Profesora od 2008 roku projekt

jest realizowany w ramach współpracy między UMCS i Instytutem Slawistyki Polskiej Akademii Nauk.

Prace teoretyczne związane z metodologią opisu artykułów hasłowych *Słownika* dały Profesorowi impuls do zainicjowania ogólnopolskiego konwersatorium „Język a kultura". Jerzy Bartmiński wraz z Januszem Anusiewiczem przy współudziale badaczy lubelskich oraz uczonych z innych ośrodków naukowych organizowali cykliczne debaty (kontynuowane do dziś). Ich rezultaty są publikowane w ramach dwóch serii wydawniczych, tzw. „czerwonej" wydawanej przez UMCS oraz „białej" zatytułowanej *Język a Kultura* wydawanej przez Uniwersytet Wrocławski. „Czerwona seria"[2] Instytutu Filologii Polskiej UMCS zainicjowana wspólnie z lubelskimi badaczami (Andrzejem Marią Lewickim, Anną Pajdzińską, Ryszardem Tokarskim, Janem Adamowskim) oraz wrocławska „seria biała"[3] podejmowały problematykę współczesnej lingwistyki: derywacji, konotacji, językowego obrazu świata, definiowania,

[2] Prace z „czerwonej serii" IFP UMCS pod redakcją i współredakcją J. Bartmińskiego: *Pojęcie derywacji w lingwistyce* (Bartmiński, 1981); *Konotacja* (Bartmiński, 1988); *Językowy obraz świata* (1990, wyd. 2. popr. 1999, 2004; Bartmiński, 1990b); *O definicjach i definiowaniu* (współred. R. Tokarski; Bartmiński & Tokarski, 1993); *Nazwy wartości. Studia leksykalno-semantyczne 1* (współred. M. Mazurkiewicz-Brzozowska; Bartmiński & Mazurkiewicz-Brzozowska, 1993); *Profilowanie w języku i w tekście* (współred. R. Tokarski; Bartmiński & Tokarski, 1998); *Tekst. Problemy teoretyczne* i *Tekst. Analizy i interpretacje* (współred. B. Boniecka; Bartmiński & Boniecka, 1998b, 1998a); *Język polski jako przedmiot dydaktyki uniwersyteckiej* (współred. M. Karwatowska; Bartmiński & Karwatowska, 2000); *Język w kręgu wartości. Studia semantyczne* (Bartmiński, 2003); *Punkt widzenia w języku i w kulturze* (współred. S. Niebrzegowska-Bartmińska, R. Nycz; Bartmiński i in. 2004a); *Punkt widzenia w tekście i w dyskursie* (współred. S. Niebrzegowska-Bartmińska, R. Nycz; Bartmiński i in., & Nycz, 2004b); *Bariery i pomosty w komunikacji językowej Polaków* (współred. U. Majer-Baranowska; Bartmiński & Majer-Baranowska, 2005); *Podmiot w języku i kulturze* (współred. A. Pajdzińska; Bartmiński & Pajdzińska, 2008); *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów I* (współred. M. Abramowicz, I. Bielińska-Gardziel; Abramowicz i in., 2012); *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów. Wokół europejskiej aksjosfery* (współred. I. Bielińska-Gardziel, S. Niebrzegowska-Bartmińska; Bartmiński i in., 2014).

[3] Wydany we Wrocławiu zbiór pokonferencyjny *Tekst ustny – texte oral* (współred. M. Abramowicz; Abramowicz & Bartmiński, 1989) poprzedzał tomy z „białej serii" pod nazwą „Język a Kultura". Współredagowane przez J. Bartmińskiego tomy to: t. 1. *Podstawowe pojęcia i problemy* (współred. J. Anusiewicz; Anusiewicz & Bartmiński, 1991); t. 2. *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne* (współred. J. Puzynina; Puzynina & Bartmiński, 1991); t. 4. *Funkcje języka i wypowiedzi* (współred. R. Grzegorczykowa; Bartmiński & Grzegorczykowa, 1991); t. 12. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne* (współred. J. Anusiewicz; Anusiewicz & Bartmiński, 1998).

wartości w językowo-kulturowym obrazie świata. Studia semantyczne obejmowały takie zagadnienia, jak: profilowanie, punkt widzenia w języku i kulturze, w tekście i dyskursie, podmiot w języku i kulturze. Debaty w ramach konwersatorium poświęcone były też teorii tekstu, analizom i interpretacjom. Dyskusja kontynuowana była na łamach założonego i redagowanego przez Jerzego Bartmińskiego czasopisma naukowego „Etnolingwistyka" (z czasem o rozszerzonym tytule „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury"). Publikacje te, jak też ciągle poddawane analizie przez Profesora i Jego zespół założenia pojęciowo-metodologiczne, dały początek tzw. Lubelskiej szkole etnolingwistycznej. Pod kierunkiem Profesora Bartmińskiego wypracowane zostało spójne instrumentarium badawcze, oparte na takich pojęciach, jak: językowy obraz świata, stereotyp, definicja kognitywna, profilowanie i profil, punkt widzenia i perspektywa interpretacyjna, podmiot i wartości. Rozważaniom teoretycznym nad tymi zagadnieniami Profesor poświęcił oddzielne studia w formie obszernych artykułów oraz publikacji książkowych wydawanych w Polsce i za granicą: *Jazykovoj obraz mira: očerki po ètnolingvistike* (Bartmin′skiĭ, 2005), *Językowe podstawy obrazu świata* (Bartmiński, 2006b [5 wydań]), *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne* (Bartmiński, 2007 [2 wydania]), *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics* (Bartmiński, 2009), *Jezik – slika – svet. Etnolingvističke studije* (Bartmiński, 2011a), *Polskie wartości w europejskiej aksjosferze* (Bartmiński, 2014), *Jazyk v kontekstu kultury* (Bartmiński, 2016), *Język w kontekście kultury, czyli co dziś znaczy metafora „europejski dom"?* (Bartmiński, 2018a).

Stanowiły one podstawę opisu w artykułach hasłowych SSiSL, a w konsekwencji stworzyły solidną bazę do badań tożsamości etniczno-kulturowej w perspektywie europejskiej. W tym celu z inicjatywy Profesora powołane zostało międzynarodowe konwersatorium *Językowo-kulturowy obraz świata Słowian i ich sąsiadów na tle porównawczym* (EUROJOS), afiliowane przy Instytucie Slawistyki PAN, Instytucie Filologii Polskiej UMCS oraz Komisji Etnolingwistycznej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów.

Konwersatorium skupia uczonych zajmujących się semantyczną analizą nazw wartości na materiale słowiańskim, w szczególności badaniem sposobu konceptualizacji pojęć aksjologicznych, odgrywających istotną rolę we współczesnym świecie. Pod kierownictwem Profesora i dzięki Jego zaangażowaniu konwersatorium rozwinęło się w potężny międzynarodowy program badawczy, skupiający ponad stu dwudziestu uczonych z dwudziestu jeden krajowych i zagranicznych ośrodków naukowych. Owocem pracy zespołu stał się między

innymi wydawany z inicjatywy i pod redakcją Profesora *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów* (LASiS), stanowiący próbę opisu świata wartości podzielanych przez Słowian i ich europejskich i pozaeuropejskich sąsiadów. Koncepcja przygotowania haseł *Leksykonu* odwołuje się do doświadczeń zdobytych przez zespół pracujący pod kierownictwem Profesora Bartmińskiego nad *Słownikiem stereotypów i symboli ludowych*. Sam pomysł zaś sięga swoimi początkami lat 90. XX wieku, kiedy opracowano zbiorowo pojęcie OJCZYZNY w dwunastu językach europejskich. Tom pt. *Pojęcie ojczyzny we współczesnych językach europejskich* ukazał się w roku 1993 w Lublinie (Bartmiński, 1993b). Realizowana wersja LASiS powstała jako fragment opolskiego programu „komparacji" języków słowiańskich po roku 1945, przedstawionego przez Stanisława Gajdę, a rozwijanego przez Jerzego Bartmińskiego i Wojciecha Chlebdę.

W ramach LASiS opracowano pięć konceptów: DOM, EUROPĘ, PRACĘ, HONOR i WOLNOŚĆ (w przygotowaniu są kolejne). Zadaniem autorów, którzy podjęli się ich analizy, jest zbadanie, w jakim stopniu pojęcia te są podobnie, a w jakim specyficznie pojmowane w ramach poszczególnych lingwokultur zgodnie z myślą przewodnią sformułowaną dla *Leksykonu* przez Profesora: „szukanie jedności w różnorodności".

O specyfice *Leksykonu* stanowią trzy cechy. Po pierwsze – operowanie uzgodnioną, jednolitą terminologią; po drugie – przyjęcie jako podstawy opracowania artykułów hasłowych trzech typów danych, obejmujących oprócz źródeł systemowych (w tym słownikowych), również ankiety i teksty, pozyskane z korpusów narodowych i wysokonakładowej prasy, dobranej wedle reprezentatywnych opcji politycznych i światopoglądowych; po trzecie – przyjęcie podobnych sposobów definiowania znaczeń. Wypracowana w ramach spotkań roboczych konwersatorium wspólna płaszczyzna teoretyczna i metodologiczna zapewnia porównywanie paralelnych opisów.

Założeniem *Leksykonu* jest nie tyle definiowanie samych pojęć, ile zdiagnozowanie specyficznego rozumienia określonych wartości przez użytkowników poszczególnych języków. Dlatego jako narzędzie eksplikacji znaczeń przyjęto w LASiS sprawdzoną w SSiSL koncepcję „definicji kognitywnej" Jerzego Bartmińskiego.

Opracowanie *Leksykonu* zostało poprzedzone cyklem roboczych spotkań, których owocem była seria publikacji ogłaszanych na łamach rocznika „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury" (tomy 20–28 z lat 2008–2016) i w ramach lubelskiej „czerwonej serii" pod zbiorczym tytułem *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów.*

Do roku 2022 ukazało się pięć tomów *Leksykonu*: DOM (Bartmiński i in., 2015); PRACA (Bartmiński i in., 2016); HONOR (Sotirov & Ajdačić, 2017); EUROPA (Chlebda, 2018) oraz WOLNOŚĆ (Abramowicz & Bartmiński, 2019).

Z założeniami *Leksykonu* zapoznaje szkic wstępny Jerzego Bartmińskiego *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów – co zawiera, na jakich zasadach się opiera, dla kogo jest przeznaczony?* (Bartmiński, 2015), który omawia zasady doboru materiału, sposoby analizy i metodę definiowania pojęć (konceptów).

W 2018 roku ukazała się skrócona wersja pierwszego tomu *Leksykonu* DOM w języku angielskim *The axiological lexicon of Slavs and their neighbours* (Bartmiński, 2018b).

W ostatnich miesiącach przed śmiercią Profesor aktywnie pracował z Aleną Rudenką i Moniką Grzeszczak nad kolejnym tomem *Leksykonu* poświęconym DEMOKRACJI, gdzie zostaną zaprezentowane opisy w 15 językach. Prace nad redakcją tej publikacji są kontynuowane w ramach współpracy między Instytutem Slawistyki PAN i Instytutem Filologii Polskiej UMCS.

Szeroka perspektywa badawcza, jaką Profesor nakreślił dla kierowanych przezeń projektów, nie była sprzeczna z podejmowaniem tematów o węższym zakresie – regionalnym czy wręcz lokalnym, związanym z obszarem Lubelszczyzny, którą traktował jak swoją małą ojczyznę i której poświęcał nie mniej uwagi niż problematyce europejskiej.

Jerzy Bartmiński uczestniczył w gromadzeniu materiałów folklorystycznych i dialektologicznych z obszaru Lubelszczyzny, które nie tylko zasilały dokumentację przechowywaną w kartotekach (i stały się bazą jednego z najbogatszych w Polsce archiwów etnolingwistycznych), ale też stanowiły podstawę licznych edycji tekstów gwarowych, np. *Teksty gwarowe z Lubelszczyzny* (Bartmiński & Mazur, 1978), i folklorystycznych (Łaszkiewicz i in., 2020, ss. 13–14). Szczególnym zainteresowaniem Profesora cieszyły się kolędy, którym poświęcił kilka prac, m.in. *Kolędowanie na Lubelszczyźnie* (Bartmiński & Hernas, 1986); *Kolędy polskie* (Bartmiński & Sulima, 1991). Największym projektem edytorskim pod redakcją Jerzego Bartmińskiego jest tom *Lubelskie*, który stanowi czwartą część serii *Polska pieśń i muzyka ludowa. Źródła i materiały*, wydawanej pod auspicjami Instytutu Sztuki PAN. Dzieło to, nie bez powodu okrzyknięte „Nowym Kolbergiem", stanowi największy zbiór pieśniowy z tego obszaru. Tom składający się z sześciu części – (I) *Pieśni i obrzędy doroczne*, (II) *Pieśni i obrzędy rodzinne*, (III) *Pieśni i teksty sytuacyjne*, (IV) *Pieśni powszechne*, (V) *Pieśni stanowe i zawodowe*, (VI) *Muzyka instrumentalna – instrumentarium – wykonawcy – repertuar*, został opracowany przez zespół lubelskich folklorystów, etnolingwistów i etnomuzykologów (Bartmiński, 2011b).

Projektem regionalnym wykraczającym poza obszar Lubelszczyzny jest *Atlas etnolingwistyczny Pobuża*, który ma objąć tereny Białorusi, Ukrainy i Polski w granicach Euroregionu Bug. *Atlas* nie został dotychczas opublikowany, ale prowadzone nad nim prace przyniosły szereg studiów szczegółowych.

Nie mniej ważną dziedzinę badań Profesora stanowiła polszczyzna ogólna oraz jej odmiany (zwłaszcza język potoczny). Od roku 1985 Jerzy Bartmiński aktywnie uczestniczył w przygotowaniu koncepcji *Encyklopedii kultury polskiej XX wieku*, opracował w jej ramach tom II pt. *Współczesny język polski*, wydany we Wrocławiu w roku 1993 (Bartmiński, 1993a). Polszczyźnie ogólnej w nauczaniu akademickim poświęcona została zainicjowana przez Profesora seria wydawnicza *Współczesna polszczyzna. Wybór opracowań* (Bartmiński, 2004; Bartmiński & Niebrzegowska-Bartmińska, 2004a, 2004b; Bartmiński i in., 2004; Bartmiński & Nowosad-Bakalarczyk, 2003, 2010; Bartmiński & Szadura, 2003), która obejmuje zagadnienia teoretyczne ze wskazaniem literatury, bibliografię przedmiotu oraz przedruki najważniejszych tekstów. Projektem, do którego Profesor przywiązywał szczególną wagę, był *Polski słownik aksjologiczny*, poprzedzający koncepcję LASiS, narodził się bowiem jeszcze w latach 80. XX wieku. Dalekosiężnym celem tego przedsięwzięcia ma być rekonstrukcja polskiego systemu wartości na przestrzeni ostatnich dwustu lat. Badaniem mają zostać objęte takie obszary nazewnictwa, jak: nazwy wartości moralnych i estetycznych, postaw ogólnoludzkich, stanów i sytuacji społecznych, zachowań indywidualnych i zbiorowych, zbiorowości ludzkich, instytucji politycznych, społecznych i kulturowych, osób i rzeczy, które są nosicielami wartości itp. W ramach realizacji projektu do tej pory opublikowano następujące opracowania: *Nazwy wartości. Studia leksykalno-semantyczne 1* (Bartmiński & Mazurkiewicz-Brzozowska, 1993), *Pojęcie ojczyzny we współczesnych językach europejskich* (Bartmiński, 1993b), *Język w kręgu wartości. Studia lingwistyczne* (Bartmiński, 2003) oraz raport z badań ankietowych *Język. Wartości. Polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Raport z badań empirycznych* (Bartmiński, 2006a).

Trudno w krótkim wspomnieniu pomieścić, czy nawet pobieżnie zasygnalizować, zakres zainteresowań Profesora Bartmińskiego, gdyż dotyczą one wielu kierunków w językoznawstwie, przede wszystkim etnolingwistyki, aksjolingwistyki, stylistyki i tekstologii. Choć pozornie mogłyby się one wydawać odrębne, to spaja je oś „język-kultura", bez względu na to, czy badania oparte są na lokalnym materiale gwarowym i folklorystycznym, czy też dotyczą lingwokultur narodowych. Żona Profesora, Jego uczennica i najbliższa współpracowniczka, tak podsumowuje spuściznę naukową swego męża i nauczyciela:

> Gdyby całościowo przyjrzeć się dorobkowi naukowemu Jerzego Bartmińskiego, można z całą mocą stwierdzić, że Jego badania są przykładem nauki otwartej – takiej, która znosi granice w różnym sensie: między dyscyplinami w ramach humanistyki, między polszczyzną ogólną i ludową, naukową i potoczną, między wartościami polskiej i obcej lingwokultury, między zakresami i podstawami opisu jednostek, w tym danymi językowymi i „przyjęzykowymi". W centrum wszystkich studiów Profesora obecny był zawsze człowiek – raz jako prosty, ludowy informator, innym razem – jako wpisany w tekst podmiot postrzegający świat, doświadczający świata, konceptualizujący swoje doświadczenie i o nim mówiący (*homo loquens*), podmiot z określoną wizją świata i system wartości (Niebrzegowska-Bartmińska, 2022, ss. 27–28).

Profesor Bartmiński brał czynny udział w życiu naukowym. Jako aktywny członek licznych komitetów i kolegiów redakcyjnych przyczynił się do integracji międzynarodowych środowisk naukowych. Był członkiem-założycielem Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Etnolingwistycznej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów, był członkiem Komisji Folklorystycznej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów, członkiem Euroazjatyckiej Akademii Nauk w Mińsku (Białoruś), członkiem Rady Języka Polskiego przy Prezydium PAN, Komitetu Językoznawstwa PAN (przewodniczącym Komisji Etnolingwistycznej KJ PAN, a następnie Sekcji Etnolingwistycznej tegoż Komitetu), członkiem Komitetu Nauk Etnologicznych PAN, członkiem Komisji Leksykograficznej Komitetu Językoznawstwa PAN, Komitetu Słowianoznawstwa PAN, Komitetu Nauk o Literaturze i przewodniczącym Komisji ds. Folklorystyki, członkiem rady naukowej czasopisma „Język Polski", przewodniczącym lubelskiego gremium Katholischer Akademischer Ausländer-Dienst (KAAD). W roku 2008 został wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności, od 2014 roku stał się jej członkiem czynnym.

Za wybitne osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i społeczne Profesor był wielokrotnie nagradzany: Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2014), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1999), Złotym Krzyżem Zasługi (1989), Srebrnym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis" (2016). Otrzymał też prestiżową Nagrodę Polcul Foundation (1989). W 2016 roku przez Prezydenta RP został uhonorowany Medalem „Zasłużony dla Polszczyzny". Działalność naukowa w dziedzinie folklorystyki przyniosła mu szereg nagród: „Polskiej Sztuki Ludowej" (1988), Nagrodę im. Oskara Kolberga (1991), Nagrodę im. Glogera (1998) oraz Nagrodę Premio Internazionale Etnologici w Palermo. W 1997 roku uzyskał Nagrodę „Akcentu" za stworzenie ośrodka badań nad folklorem. Wraz z zespołem etnolingwistycznym otrzymał Nagrodę Ministra

Nauki i Szkolnictwa Wyższego za tom *Kolędowanie na Lubelszczyźnie* (1987), w 2010 roku (z S. Niebrzegowską-Bartmińską) Nagrodę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za podręcznik akademicki *Tekstologia*, a w 1997 roku wraz z zespołem Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki za *Słownik stereotypów i symboli ludowych*, t. 1. *Kosmos*, z. 1. *Niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie*. Dwie nagrody zespołowe uzyskała w 2012 roku monografia *Lubelskie*, wydana w ramach serii *Polska pieśń i muzyka ludowa. Źródła i materiały* – Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Maria Curie Prize.

Odejście Profesora Jerzego Bartmińskiego było bolesnym ciosem dla całego środowiska naukowego, z którym łączyły go nie tylko wspólne przedsięwzięcia badawcze, ale również serdeczne więzi przyjaźni. Bogata spuścizna naukowa, jaką po sobie pozostawił, służyć będzie kontynuacji zainicjowanych przez Niego projektów naukowych oraz na długo będzie źródłem inspiracji dla nowych inicjatyw badawczych.

Z głębokim żalem żegnamy Wielkiego Człowieka i Naukowca, Drogiego nam Mistrza i Przyjaciela, dzięki któremu rozpoczęta w 2008 roku współpraca naukowa między Instytutem Slawistyki Polskiej Akademii Nauk i Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej zaowocowała wieloma wspólnymi przedsięwzięciami.

Profesor pozostanie na zawsze w naszej wdzięcznej pamięci.

Bibliografia

Abramowicz, M., & Bartmiński, J. (Red.). (1989). *Tekst ustny – texte oral: Struktura i pragmatyka – problemy systematyki – ustność w literaturze*. Wiedza o Kulturze.

Abramowicz, M., & Bartmiński, J. (Red.). (2019). *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów: T. 4. WOLNOŚĆ*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Abramowicz, M., Bartmiński, J., & Bielińska-Gardziel, I. (Red.). (2012). *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów 1*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Anusiewicz, J., & Bartmiński, J. (Red.). (1991). *Język a Kultura: T. 1. Podstawowe pojęcia i problemy*. Wiedza o Kulturze.

Anusiewicz, J., & Bartmiński, J. (Red.). (1998). *Język a Kultura: T. 12. Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: Teoria, metodologia, analizy empiryczne*. Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej.

Bartmin′skiĭ, E. (2005). *IAzykovoĭ obraz mira: Ocherki po ėtnolingvistike* (S. M. Tolstaia, Red.; E. L. Berezovich, R. Levitskiĭ, S. M. Tolstaia, L. A. Feoktistova, M. V. Zav′ialova, M. V. IAsinskaia, A. V. IUdin, M. Ė. Rut, E. E. Levkievskaia, A. V. Gura, O. A. Ostapchuk, M. M. Valentsova, T. A. Agapkina, & L. N. Vinogradova, Tłum.). Indrik.

Bartmiński, J. (1961). Ewolucja metody użytkowania gwary w utworach Adolfa Dygasińskiego. *Językoznawca*, *6*, 12–32.

Bartmiński, J. (1962). Sposoby użytkowania gwary w twórczości Adolfa Dygasińskiego (W 60-lecie śmierci pisarza). *Język Polski*, *1962*(4), 264–280.

Bartmiński, J. (1973). *O języku folkloru*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Bartmiński, J. (1977). *O derywacji stylistycznej: Gwara ludowa w funkcji języka artystycznego*. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Humanistyczny.

Bartmiński, J. (Red.). (1981). *Pojęcie derywacji w lingwistyce*. Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J. (Red.). (1988). *Konotacja*. Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J. (1990a). *Folklor – język – poetyka*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Bartmiński, J. (Red.). (1990b). *Językowy obraz świata*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.). (1993a). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku: T. 2. Współczesny język polski*. Wiedza o Kulturze.

Bartmiński, J. (Red.). (1993b). *Pojęcie ojczyzny we współczesnych językach europejskich*. Instytut Europy Środkowo-Wschodniej.

Bartmiński, J. (Red.). (2003). *Język w kręgu wartości: Studia semantyczne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.). (2004). *Programy dydaktyczne, bibliografia, etykieta językowa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.). (2006a). *Język – wartości – polityka: Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce: Raport z badań empirycznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (2006b). *Językowe podstawy obrazu świata*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (2007). *Stereotypy mieszkają w języku: Studia etnolingwistyczne*. Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J. (2009). *Aspects of cognitive ethnolinguistics* (A. Głaz, Tłum.; J. Zinken, Red.). Equinox.

Bartmiński, J. (2011a). *Jezik – slika – svet: Etnolingvističke studije* (D. Ajdačić, Red.; M. Beletić, Tłum.). SlovoSlavia.

Bartmiński, J. (Red.). (2011b). *Polska pieśń i muzyka ludowa: Źródła i materiały: T. 4. Lubelskie* (Cz. 1–6). Wydawnictwo Muzyczne „Polihymnia".

Bartmiński, J. (2014). *Polskie wartości w europejskiej aksjosferze* (S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, & S. Wasiuta, Wybór & Red.). Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (2015). Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów – co zawiera, na jakich zasadach się opiera, dla kogo jest przeznaczony? W J. Bartmiński, I. Bielińska-Gardziel, & B. Żywicka (Red.), *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów: T. 1.* DOM (ss. 7–13). Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (2016). *Jazyk v kontekstu kultury: Dvanáct statí z lublinské kognitivní etnolingvistiky* (I. Vaňková, Wybór, Tłum. & Komentarz; J. Underhill, Posłowie). Universita Karlova v Praze; Nakladatelství Karolinum.

Bartmiński, J. (2018a). *Język w kontekście kultury, czyli co dziś znaczy metafora „europejski dom"?* „Śląsk".

Bartmiński, J. (Red.). (2018b). *The axiological lexicon of Slavs and their neighbours: T. 1. The concept of* HOME (English version, abridged) (K. Wengorek-Dolecka, Tłum.). Maria Curie-Skłodowska University Press.

Bartmiński, J., Bielińska-Gardziel, I., & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Red.). (2014). *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów: Wokół europejskiej aksjosfery*. Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J., Bielińska-Gardziel, I., & Żywicka, B. (Red.). (2015). *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów: T. 1. DOM*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Boniecka, B. (Red.). (1998a). *Tekst: Analizy i interpretacje*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Boniecka, B. (Red.). (1998b). *Tekst: Problemy teoretyczne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., Brzozowska, M., & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Red.). (2016). *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów: T. 3. PRACA*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Grzegorczykowa, R. (Red.). (1991). *Język a Kultura: T. 4. Funkcje języka i wypowiedzi*. Wiedza o Kulturze.

Bartmiński, J., & Hernas, Cz. (Red.). (1986). *Kolędowanie na Lubelszczyźnie*. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Bartmiński, J., & Karwatowska, M. (Red.). (2000). *Język polski jako przedmiot dydaktyki uniwersyteckiej: Materiały z XXII konferencji ogólnopolskiego konwersatorium „Język a kultura", Lublin 26–27 listopada 1998*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Majer-Baranowska, U. (Red.). (2005). *Bariery i pomosty w komunikacji językowej Polaków*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Mazur, J. (1978). *Teksty gwarowe z Lubelszczyzny*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Bartmiński, J., & Mazurkiewicz-Brzozowska, M. (Red.). (1993). *Nazwy wartości: Studia leksykalno-semantyczne 1*. Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska, S. (Z-ca Red.). (1996). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 1. Kosmos: Cz. 1. Niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska, S. (Z-ca Red.). (1999). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 1. Kosmos: Cz. 2. Ziemia, woda, podziemie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Red.). (2004a). *Tekstologia* (Cz. 1). Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Red.). (2004b). *Tekstologia* (Cz. 2). Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Z-ca Red.). (2012a). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 1. Kosmos: Cz. 3. Meteorologia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Z-ca Red.). (2012b). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 1. Kosmos: Cz. 4. Świat, światło, metale*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Z-ca Red.). (2017). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 2. Rośliny: Cz. 1. Zboża*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Z-ca Red.). (2018). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 2. Rośliny: Cz. 2. Warzywa, przyprawy, rośliny przemysłowe*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Z-ca Red.). (2019a). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 2. Rośliny: Cz. 3. Kwiaty*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Z-ca Red.). (2019b). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 2. Rośliny: Cz. 4. Zioła*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Z-ca Red.). (2020). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 2. Rośliny: Cz. 5. Drzewa iglaste*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Z-ca Red.). (2021). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 2. Rośliny: Cz. 6. Drzewa liściaste*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J. (Red.), & Niebrzegowska-Bartmińska, S. (Z-ca Red.). (2022). *Słownik stereotypów i symboli ludowych: T. 2. Rośliny: Cz. 7. Krzewy i krzewinki*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., Niebrzegowska-Bartmińska, S., & Nycz, R. (Red.). (2004a). *Punkt widzenia w języku i w kulturze*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., Niebrzegowska-Bartmińska, S., & Nycz, R. (Red.). (2004b). *Punkt widzenia w tekście i w dyskursie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., Niebrzegowska-Bartmińska, S., & Szadura, J. (2004). *Akty i gatunki mowy*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Nowosad-Bakalarczyk, M. (Red.). (2003). *Części mowy*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Nowosad-Bakalarczyk, M. (Red.). (2010). *Prozodia, fonetyka, fonologia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Pajdzińska, A. (Red.). (2008). *Podmiot w języku i kulturze*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Sulima, R. (Red.). (1991). *Kolędy polskie* (J. Bartmiński & R. Sulima, Wybór i Oprac.; R. Sulima, Wstęp; J. Bartmiński, Posłowie). Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.

Bartmiński, J., & Szadura, J. (Red.). (2003). *Warianty języka*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Bartmiński, J., & Tokarski, R. (Red.). (1993). *O definicjach i definiowaniu*. Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński, J., & Tokarski, R. (Red.). (1998). *Profilowanie w języku i w tekście*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Chlebda, W. (Red.). (2018). *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów: T. 2. Europa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Łaszkiewicz, M., Niebrzegowska-Bartmińska, S., & Nowosad-Bakalarczyk, M. (Red.). (2020). *Bibliografia adnotowana dorobku naukowego profesora Jerzego Bartmińskiego (do roku 2020).* https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2021/0111/221942-bibliografia-jerzy-bartminski-mnb-snb-16-09-2020-kopia.pdf

Niebrzegowska-Bartmińska, S. (2022). Jerzy Bartmiński i jego program nauki otwartej. *Etnolingwistyka: Problemy Języka i Kultury*, *34*, 9–39. https://doi.org/10.17951/et.2022.34.9

Piekarczyk, D., & Szadura, J. (2015). Sylwetka naukowa Profesora Jerzego Bartmińskiego. *Etnolingwistyka: Problemy Języka i Kultury*, *27*, 257–262. https://doi.org/10.17951/et.2015.27.257

Puzynina, J., & Bartmiński, J. (Red.). (1991). *Język a Kultura: T. 2. Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne*. Wiedza o Kulturze.

Sotirov, P., & Ajdačić, D. (Red.). (2017). *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów: T. 5. honor*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Underhill, J. W. (2022). Jerzy Bartmiński – Citoyen du monde. *Etnolingwistyka: Problemy Języka i Kultury*, *34*, 41–49. https://doi.org/10.17951/et.2022.34.41

In Memoriam: Professor Dr hab. Jerzy Bartmiński (1939–2022)

Summary

This is an article in memory of Professor Jerzy Bartmiński, a renowned Polish philologist, ethnoliguist, folklorist and Slavist, working at the Maria Curie-Skłodowska University (since 1961), and the Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences (since 2008).

Wspomnienie o Profesorze Jerzym Bartmińskim (1939–2022)

Streszczenie

Wspomnienie o Profesorze Jerzym Bartmińskim, wybitnym poloniście, etnolingwiście, folklorystce, slawiście pracującym na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej (od 1961 roku) i w Instytucie Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (od 2008 roku).

Keywords: Jerzy Bartmiński; Polish philologist; ethnolinguist; folklorist; Slavist; EUROJOS

Słowa kluczowe: Jerzy Bartmiński; polonista; etnolingwista; folklorysta; slawista; EUROJOS

(1) Ewa Masłowska, Warsaw, Poland
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3178-5977
Correspondence: ejmaslowska@gmail.com

(2) Dorota Pazio-Wlazłowska, Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences, Warsaw, Poland
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8858-8432
Correspondence: d.pazio@ispan.waw.pl

Authors' contribution: Both authors participated in creating the conception, data analysis and writing the manuscript to the same extent.

(1) The preparation of this article was self-financed by the author.
(2) The preparation of this article was financed within the statutory activities of the Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences.

Competing interests: The authors have declared that they have no competing interests.

Publication history: Received: 2022-11-03; Accepted: 2022-11-07; Published: 2022-12-31